

de bodhisatva gelofte van toegankelijkheid

Een pleidooi voor idealisme

Paul van Buuren, donderdag 28 mei 2026

Nationaal Congres
Digitale Toegankelijkheid

Twee geloven op één kussen, daar slaapt de duivel tussen. Maar klopt dat wel? En hoe zit het met twee samenwonende boeddhisten, is daar alles nirvana wat de klok slaat? Drie stellen over de liefde.

Tekst: Connie Franssen

Fadwa Kartoubi en Paul van Buuren

#1 Geen tijd verspillen aan discussies

Twee geloven op één kussen? Het kan. Fadwa Kartoubi is moslima en Paul van Buuren is boeddhist. Vanuit liefde respecteren zij elkaar.

Fadwa Kartoubi, moslima

'Van alle religies komt het boeddhisme qua levensopvatting het dichtste bij de islam.' 'Het grote verschil tussen ons is dat ik erg in God geloof en Paul niet. Ik geloof dat ik door God gestraft word voor verkeerd gedrag, Paul begrijpt daar niets van. Voor hem bestaat er geen God en dus ook geen hemel, hel of iemand die oordeelt. Soms heb ik daar moeite mee, kan ik er verdrietig om worden. Mijn liefde voor God is zo groot, dat gun ik Paul ook. Aan de andere kant gunt hij mij dat ik los kom van het idee van straf en oordeel.'

'Alles wat ik doe, is gebaseerd op mijn geloof. Als ik ergens binnenkom, iets eet of drink, vraag ik bescherming van Allah, als ik twijfel vraag ik om inzicht. Ik probeer goed te zijn voor mensen en dieren, geen lijden te veroorzaken. Dat komt overeen met het boeddhisme. 'We wonen niet samen en tijdens ons samenzijn willen we van elkaar genieten. Ik wil geen kostbare tijd verspillen aan religieuze discussies. Voor ons is het dus geen probleem meer, voor mijn omgeving wel. Mijn familie heeft het beste met me voor en het beste is, vinden zij, dat ik met een moslim trouw. Maar ja, ik ben verliefd op Paul en beleef de islam op mijn manier. Ik kan mijn geworstel en schuldgevoelens daarover bij Paul kwijt. Hij begrijpt me niet volledig en dat verwacht ik ook niet, maar hij geeft me ruimte en oordeelt niet. Vanuit liefde kun je elkaar respecteren, wat je ook gelooft en wat je ook doet.'

Paul van Buuren, boeddhist

'Ik vond dat het Fadwa sierde dat ze er openlijk voor uitkwam dat ze gelovig is' zegt Paul van Buuren. 'Ze zei ook direct dat ze me niet wilde bekeren en ik heb ook nooit last van bekeringsdrang gehad. Voor mij is het boeddhisme meer een levenshouding dan een religie, althans dat probeer ik het te laten zijn. Als het even kan, mediteer ik bij 'Tegen de Stroom in'. 'De pijnpunten die er tussen ons zijn, hebben meer te maken met familie en cultuur dan met onze religies. Natuurlijk zijn er verschillen. Zij zegt bismilla'ah voor het eten of als we in de auto stappen. Daarmee roept ze bescherming van Allah af. Prima. Zij geeft haar kinderen waarden uit de Islam mee, ik geef mijn kinderen mee dat er een keuze is. En soms zijn er dingen die ik niet begrijp. Bijvoorbeeld als Fadwa denkt dat de duivel aan het werk is, of bepaalde symbolen ergens in ziet. De ene keer probeer ik haar gerust te stel-

len, ben ik lief voor haar, de andere keer kan ik vervelend zijn en zeg ik dat ik het maar raar vind. Schuldgevoel speelt voor haar ook regelmatig, iets waar ik helemaal niets mee heb en zeker niet naar een God buiten mij. 'Toch ervaar ik geen tegenstellingen tussen ons. We accepteren dat we anders denken over dingen en ik vind dat juist interessant en leerzaam. Het is vooral haar omgeving die problemen heeft met onze relatie en dat is pijnlijk. De culturele verschillen zijn er nu eenmaal, net als generalisaties over 'Marokkanen'. De buitenwereld maakt haar tot Marokkaan, maar ze is gewoon Fadwa. Het is een keuze van haar omgeving het verschil in religie tot een probleem te maken, voor ons speelt het niet.'

#2 De een zit, de ander niet

Jan en Marijke Klungers zijn ruim veertig jaar samen. Jan mediteert vanaf zijn twintigste, Marijke mediteert niet.

Jan Klungers, zenboeddhist

'Het is lang ingewikkeld tussen ons geweest' bekent zenleraar Jan Klungers. 'We kregen kort nadat we getrouwd waren in twee jaar tijd vijf kinderen, waarvan drie ernstig beschadigde pleegkinderen. Bovendien was ik zelf niet de makkelijkste.

Mijn zenpad verliep moeilijk, ik had een hoop rommel op te ruimen en was weerbarstig in de omgang. Als jongetje had ik een eenheidservaring die veel indruk op me heeft gemaakt. Eigenlijk was ik voortdurend op zoek naar weer zo'n ervaring, naar verlichting. En mensen op jacht naar verlichting zijn niet bepaald de makkelijkste in de omgang. Ik weet nog dat we in het begin van onze relatie in Italië op een camping zaten, het regende en alles zat tegen. Ik werd zó driftig, vloeken en tieren, dan word ik maar niet verlicht! Die zoektocht naar verlichting laten vallen, scheelde wel. 'Zo'n twintig jaar terug was er een periode dat we elkaar zó in de weg zaten dat we overwogen uit elkaar te gaan. Ik wilde en kon niet meer om mijn zenbeoefening heen en ben toen officieel zenboeddhist geworden. Marijke is meegegaan naar de ceremonie en vond dat niet gemakkelijk. Gelukkig zijn we bij elkaar gebleven. Vorig jaar ben ik tijdens een ceremonie door mijn leraar tot zenleraar benoemd. Marijke ging mee en was blij voor me, er was niets ingewikkelds meer aan. 'We zijn de laatste jaren overspoeld door gezondheidsproblemen en daardoor beperkt geraakt. Onze relatie heeft zich hierdoor verder verdiept. Het geeft een nieuw soort intimiteit om elkaar op deze manier te helpen. Er is iets dat altijd voor gaat, de zorg voor Marijke, en het maakt niet uit wat ik ervan vindt en of ik er wel of geen zin in heb. Die praktijk van 'niet mijn wil, maar jouw wil' en het afvragen wat dit moment nodig heeft, dat aan te kunnen, is in feite niets anders dan beoefening. Het is de ultieme zenbeoefening. Ik realiseer me ten volle: alles wat ik geef, ontvang ik.'

Marijke Klungers, atheïst

'Jan en ik hebben een relatie waarin we ieder onze eigen dingen kunnen doen'

Er zijn heel veel verschillende gebruikers.

Informatie moet voor elk van hen toegankelijk zijn.

Hoe talloos de levende wezens ook zijn,
ik beloof ze alle te bevrijden.

‘De’ gebruiker?

Permanent Temporary Situational

Touch

One arm

Arm injury

New parent

See

Blind

Cataract

Distracted driver

Hear

Deaf

Ear infection

Bartender

Speak

Non-verbal

Laryngitis

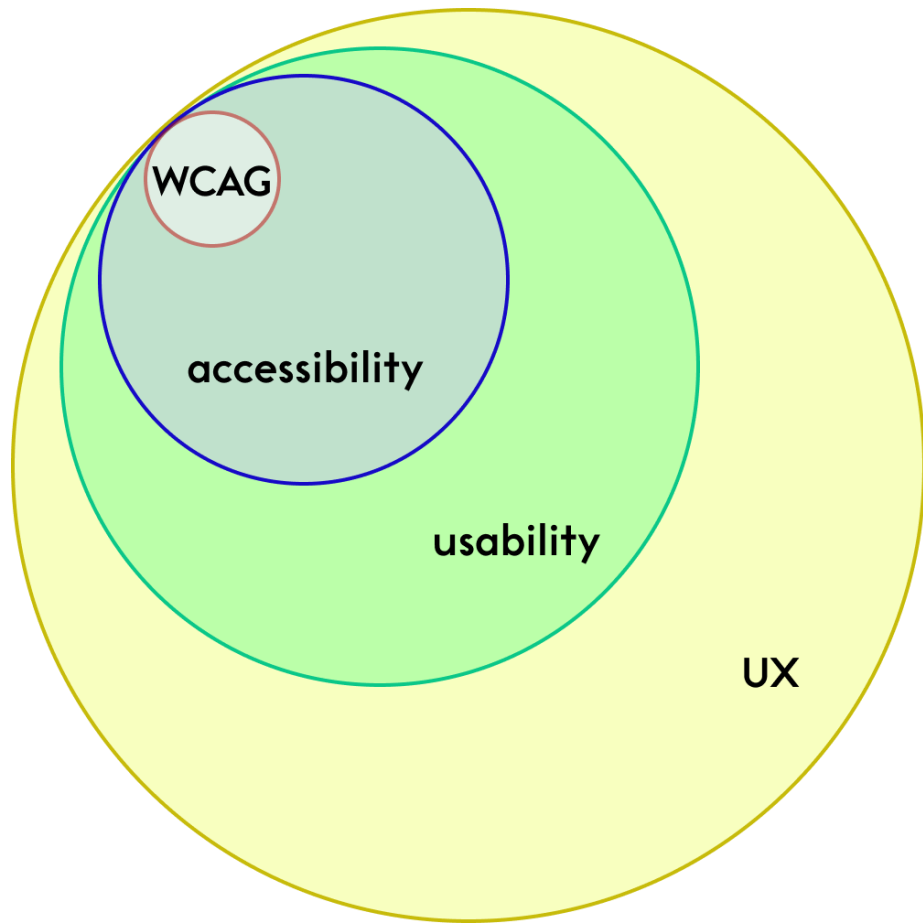
Heavy accent

The Persona Spectrum

We use the Persona Spectrum to understand related mismatches and motivations across a spectrum of permanent, temporary, and situational scenarios. It's a quick tool to help foster empathy and to show how a solution scales to a broader audience.

Bron: [Microsoft Inclusive 101 design toolkit](#)

Nooit klaar

Soorten beperkingen (1)

Soorten beperkingen

25% van de Nederlandse bevolking heeft een functionele beperking. Niet iedereen kan even makkelijk gebruik maken van het internet. Maar wie zijn deze mensen en hoe ervaren zij het internet?

- [Visuele beperking](#)
- [Auditieve beperking](#)
- [Cognitieve beperking](#)
- [Motorische beperking](#)
- [Lees- en leerstoornissen](#)

diensten ▾ Branches ▾ Kennisbank ▾ Over ons ▾ Contact

Q NL | EN

Cognitief

Dit is een brede groep met veel verschillende soorten beperkingen. Zij kunnen moeite hebben met het begrijpen of onthouden van informatie.

[Digitale toegankelijkheid en cognitieve beperkingen →](#)

illende groepen:

Lees- en leerstoornissen

Voor sommige mensen is leren en lezen moeilijk. Ze werken hard, maar komen niet vooruit. Websites, apps en documenten zijn dan vaak te moeilijk. Dyslexie, dyscalculie en dyspraxie zijn de belangrijkste oorzaken, maar ook autisme, ADD en ADHD kunnen een rol spelen.

[Digitale toegankelijkheid en lees- en leerstoornissen →](#)

Ouderen en digitalisering

Niet iedereen kan even makkelijk meekomen met de digitalisering van de samenleving. Zeker ook voor een groot aantal ouderen kan het best lastig zijn om voortdurend mee te gaan met de nieuwe ontwikkelingen. Gelukkig kan je hier als organisatie bij ondersteunen.

[Digitale toegankelijkheid en ouderen →](#)

Soorten beperkingen (2)

Het moet werken voor gebruik...

- ...zonder zicht
- ...met beperkt zicht
- ...zonder kleurperceptie
- ...zonder gehoor
- ...met beperkt gehoor
- ...zonder / met beperkte spraak
- ...met verminderde kracht
- ...met minder bereik
- ...met verminderde cognitie of taalvaardigheid

Wat fijn is voor de ene gebruiker...

...is niet fijn voor de andere gebruiker.

Tegenstrijdigheden - Hoog contrast theme

Opmaak met voornamelijk zwart en wit.

Fijn voor

- lage lichtgevoeligheid

Minder fijn voor

- hoge lichtgevoeligheid

Tegenstrijdigheden - Animaties

Korte animaties die elementen laten bewegen of van kleur veranderen.

Fijn voor

- Mensen met aandachtsproblemen (focus!)

Minder fijn voor

- Mensen met aandachtsproblemen (hé, konijntje!)

Tegenstrijdigheden – grote klik-oppervlaktes

Veel witruimte, grote knoppen.

Fijn voor

- Mensen met een tremor

Minder fijn voor

- Mensen die overzicht willen

Tegenstrijdigheden – infographics

Veel informatie schematisch of grafisch weergegeven in 1 plaatje.

Fijn voor

- Mensen die info in 1 keer kunnen zien

Minder fijn voor

- Mensen die niet zien

Tegenstrijdigheden – afkortingen en vaktaal

Wat voor de 1 een bekende uitdrukking is, is onbekend voor anderen.

Fijn voor

- De incrowd

Minder fijn voor

- Mensen met taalachterstand

Tegenstrijdigheden – iconen

Iconen met een label versus iconen zonder label.

Fijn voor

- Designers

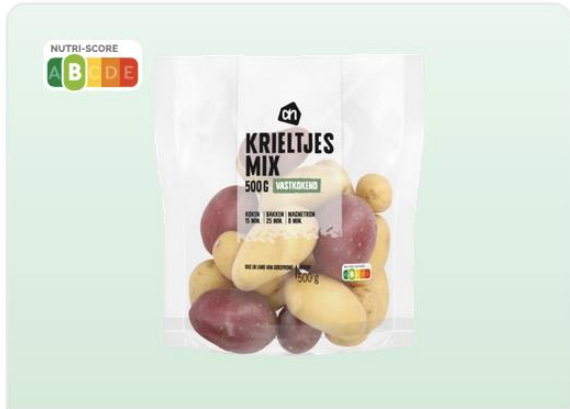
Minder fijn voor

- Mensen die een plaatje niet snappen

nd

AH Krieltjes mix vastkokend

AH Biologisch Kri
vastkokend

1.99

500 g

“Oh, wat is dat? Oh wacht even. Dat tekentje.
Dat lijkt wel een mannetje met een hoed op.”

Tegenstrijdigheden – infinite scroll

De inhoud op de pagina gaat maar door en door.

Fijn voor

- Mensen met een clicker

Minder fijn voor

- Mensen die overzicht willen

Tegenstrijdigheden – 1 vraag per pagina

Wizards en stapsgewijze formulieren knippen een proces op in onderdelen.

Fijn voor

- Gebruikers die niet graag overweldigd worden

Minder fijn voor

- Mensen die overzicht willen

Tegenstrijdigheden – cookiebanners

“We geven best wel een beetje om je privacy. Maar we geven nog net iets meer om onze 1286 partners.”

Fijn voor

- Marketingmensen

Minder fijn voor

- Iedereen die om privacy geeft

Wat is een 'boddhisatva'

- “de mens die bestemd was later een boeddha te worden”

(De Breet & Janssen)

Beings are numberless; I vow to save them.

Delusions are inexhaustible; I vow to end them.

Dharma gates are boundless; I vow to enter them.

Buddha's way is unsurpassable; I vow to become it.

(versie van [San Francisco Zen Centre](#))

Hoe talloos de levende wezens ook zijn,
ik beloof ze alle te bevrijden.

Hoe onpeilbaar de oorzaak van lijden ook is,
ik beloof die geheel te verwijderen.

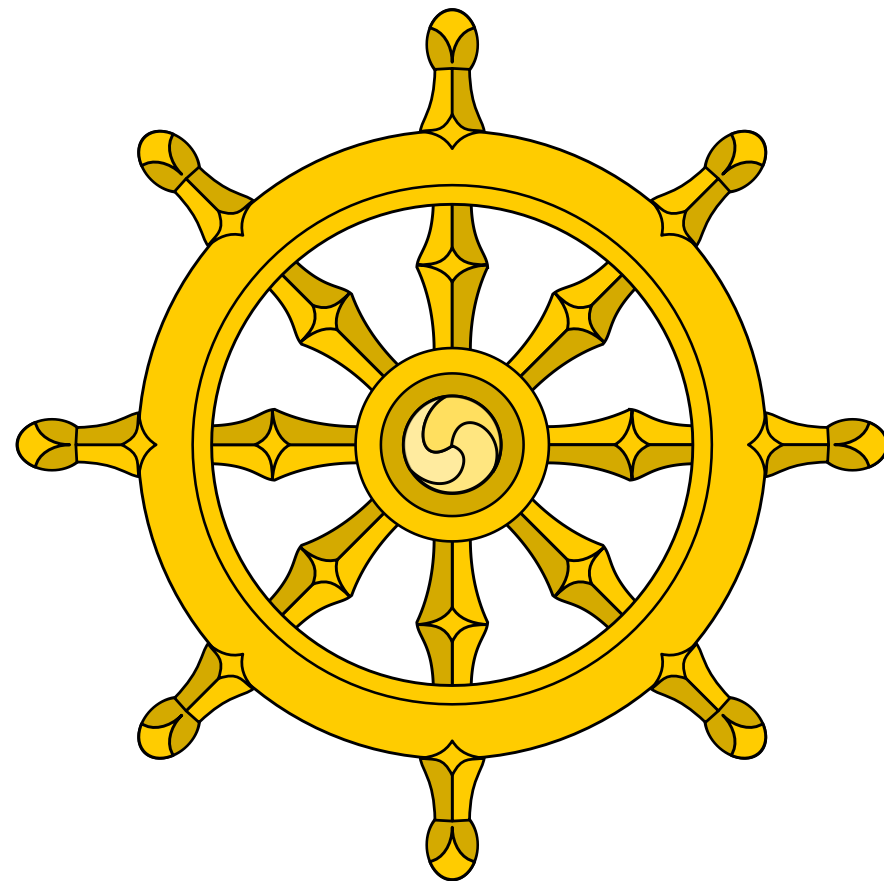
Hoe talloos de poortloze poorten ook zijn,
ik beloof ze binnen te gaan.

Hoe oneindig het pad van ontwaken ook is,
ik ga daarvan de belichaming aan.

(versie van [Edel Maex](#))

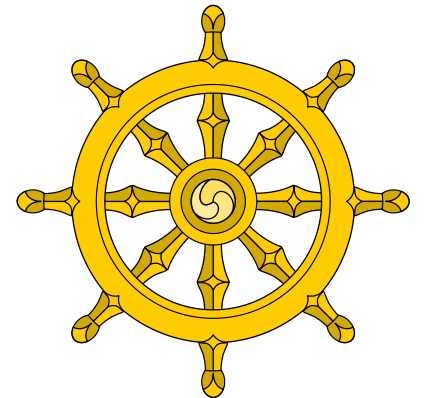
Jargon: achtvoudig pad

- Het juiste inzicht
- De juiste intentie
- De juiste spraak
- Het juiste handelen
- De juiste wijze van levensonderhoud
- De juiste inspanning
- De juiste aandacht
- De juiste concentratie

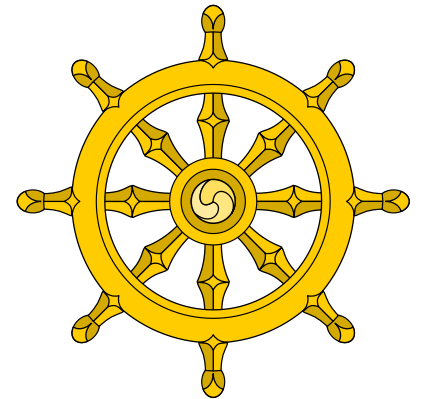
Het juiste inzicht

- Voor alle mensen
- Keuzes hebben gevolgen

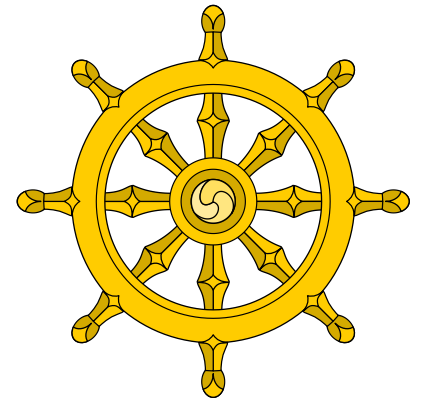
De juiste intentie

- Waarom doe je het?

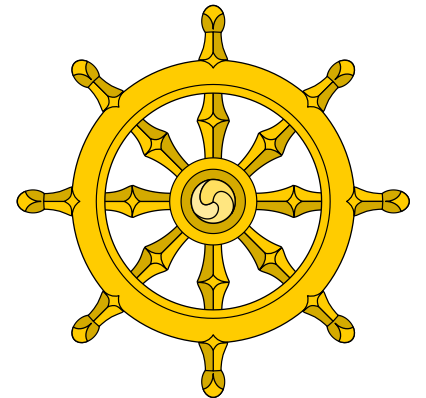
De juiste spraak

- Begrijpelijke taal
- Cliches
- Alt-teksten

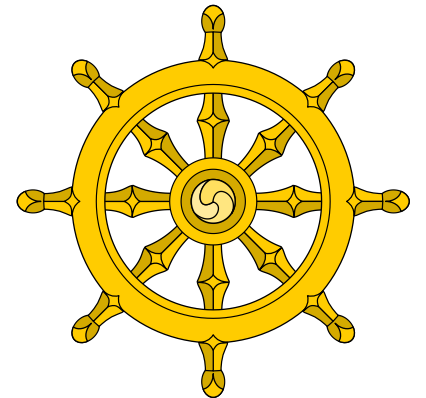
Het juiste handelen

- Ethiek
- Semantische HTML

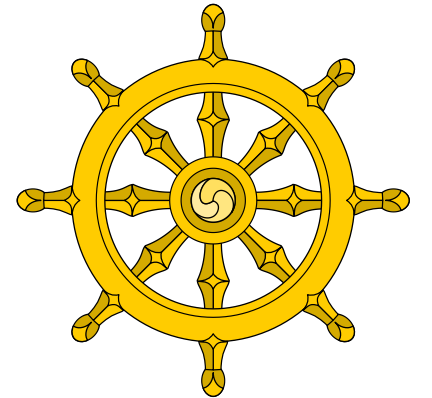
Het juiste levensonderhoud

- Geen oplichting
- Geen uitsluiting
- Geen uitbuiting
- Accessibility als kernwaarde

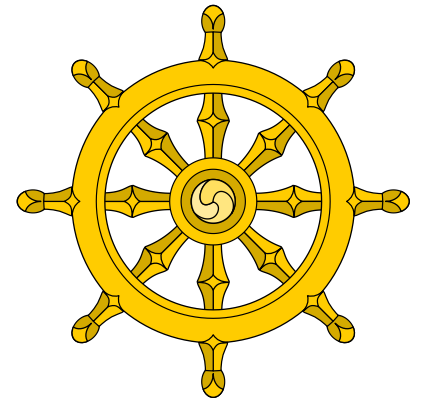
De juiste inspanning

- Doorlopend proces
- 'progressive enhancement'

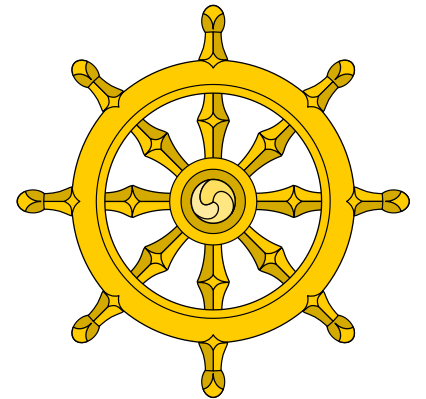
De juiste aandacht

- Mindfulness
- Gebruikersonderzoek
- Ken jezelf

De juiste concentratie

- Je ambacht begrijpen
- De ander begrijpen

Priority of Constituencies

“In case of conflict, consider users over authors over implementors over specifiers over theoretical purity”

[HTML Design Principles \(W3C 2007\)](#)

Priority of Constituencies (vertaling)

“Geef in geval van conflict prioriteit aan gebruikers, dan auteurs, dan uitvoerders, dan de schrijvers van specificaties en pas als laatste aan theoretische zuiverheid.”

(dank [Gaston Dorren](#))

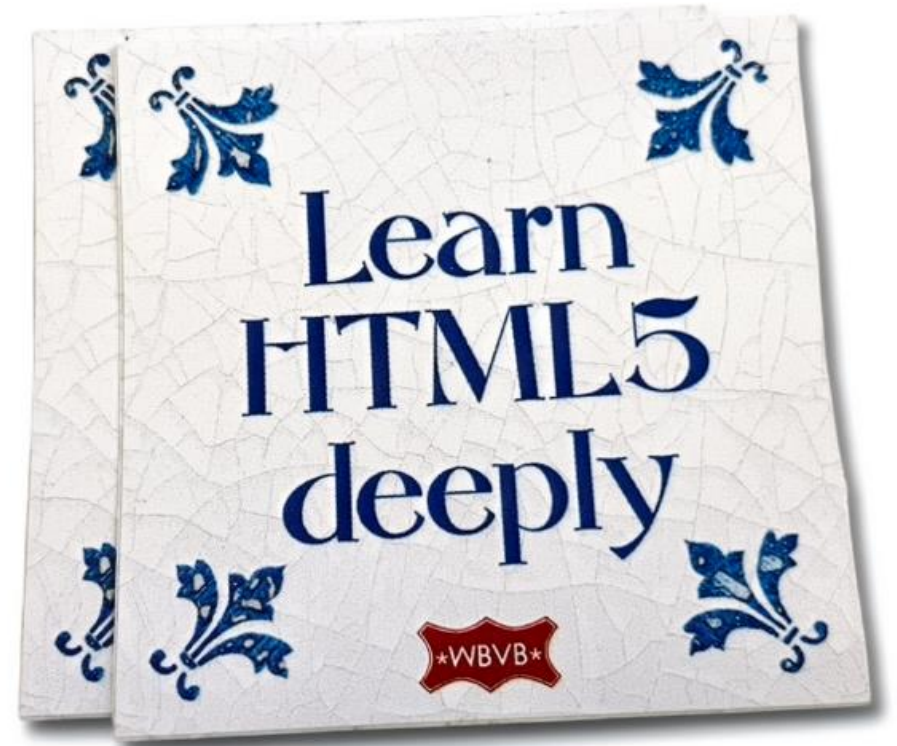
Besef

- Keuzes hebben consequen
- Oefen je ethische spieren

Verdiep je in je vak

- Semantische HTML
- Hulptechnologie
- UX
- Design

Zorg goed voor jezelf

- Leer 'nee' te zeggen
- Word niet zuur
- Ken jezelf
- *Me-time*

Zorg goed voor andere

- Dankbaarheid
- Help anderen
- Maak plaats voor andere
- Wees een voorbeeld
- Wees complimenteus

Oefening

- Ogen dicht
- Haal adem

Toegankelijkheid gaat over mensen
Mensen zijn oneindig verschillend
We moeten ze allemaal bedienen

Onmogelijk
We doen het toch

Vragen?

Pssst, ik heb stickers!

Dank!

Paul van Buuren
WBVB Rotterdam

wbvb.nl/ncdt2026

Nationaal Congres
Digitale Toegankelijkheid